

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА ☆ LAWYER HERALD

ХУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАҲМАС ЗАКЎНОНИЯТ
СЎНМАКЎНА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416

Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

1 СОН, 2 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 1, ВЫПУСК 2

LAWYER HERALD

VOLUME 2, ISSUE 1

TOSHKENT - 2021

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ
ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

- 1. ХУЖАНАЗАРОВ Азизжон Анварович**
“ҲУҚУҚИЙ ЭКСПЕРТИЗА” ИНСТИТУТИНИНГ НАЗАРИЙ
ЖИҲАТЛАРИ.....9
- 2. ТУРАЕВ Акмал Панжиевич**
ҲУҚУҚНИ АМАЛГА ОШИРИШ САМАРАДОРЛИГИГА ЭРИШИШ
ИСТИҚБОЛЛАРИ.....19
- КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ
ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**
- 3. ЗУЛФИҚОРОВ Шерзод Хуррамович**
ПАРЛАМЕНТ НАЗОРАТИНИ АМАЛГА ОШИРИШДА ДЕПУТАТЛАР
ФАОЛЛИГИНИ КУЧАЙТИРИШНИНГ ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ЖИҲАТЛАРИ.....28
- 4. ҲАМРОЕВ Элдор Отамуродович**
“ДАВЛАТ ПОЙТАХТИ” ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ҲУҚУҚИЙ
БЕЛГИЛАРИ.....40
- 5. НОРМУХАМЕДОВА Сурайёхон Бобир қизи**
К ВОПРОСУ О ПРИМЕНЕНИИ ПРИНЦИПОВ АДМИНИСТРАТИВНЫХ
ПРОЦЕДУР В СФЕРЕ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ.....49
- ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА
ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**
- 6. РАҲМАТОВ Анвар Исламович**
СПОРТДА ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛКНИ ШАРТНОМАВИЙ ТАРТИБГА
СОЛИШ МАСАЛАЛАРИ.....63
- 7. ТОШБОЕВА Робия Собировна**
РЕФОРМИРОВАНИЕ ПРИРОДНОРЕСУРСОВОЙ КАДАСТРОВОЙ
СИСТЕМЫ УЗБЕКИСТАНА: СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ПУТИ
ИХ ПРАВОВОЙ РЕГЛАМЕНТАЦИИ.....74
- 8. МУКУМОВ Бобур Мелибой уғли**
ПРОБЛЕМЫ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИЗЪЯТИЯ
ЗЕМЕЛЬНЫХ УЧАСТКОВ ДЛЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ И
ОБЩЕСТВЕННЫХ НУЖД В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....86
- 9. МАДУМАРОВ Талантбек Толибжонович**
МИКРОКРЕДИТ ТАШКИЛОТЛАРИНИ ҚАЙТА ТАШКИЛ ЭТИШ ВА
ТУГАТИШ АСОСЛАРИ ВА ТАРТИБИ.....98

- 10. ХУДАЙБЕРДИЕВА Гулнора Аманмуродовна**
ТУРДОШ ҲУҚУҚЛАРНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ: ХОРИЖИЙ ВА МИЛЛИЙ ТАЖРИБА.....120

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

- 11. МУСАЕВ Бекзод Турсунбоевич**
МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИ ВА БАНДЛИК СОҲАСИДА ХУСУСИЙ
БАНДЛИК АГЕНТЛИКЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ
ТАРТИБГА СОЛИШ БЎЙИЧА ЕВРОПА ИТТИФОҚИ
ТАЖРИБАСИ..... 119

- 12. МАРИПОВА Севархон Арибжановна**
МЕҲНАТ НИЗОЛАРНИ ҲАЛ ЭТИШДА МЕДИАЦИЯ
ИНСТИТУТИНИНГ АҲАМИЯТИ (НАЗАРИЯ ВА
АМАЛИЁТ).....132

- 13. ҚУЧҚАРОВ Хамидулло Абдурасулович**
МЕҲНАТ НИЗОЛАРИНИ СУДГАЧА ВА СУД ТАРТИБИДА КЎРИБ
ЧИҚИШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....140

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ
ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

- 14. ОТАЖОНОВ Аброржон Анварович,**
КУШБАКОВ Дилшод Мусурмонкулович
МАСТЛИК ҲОЛАТИДА ЖИНОЯТ СОДИР ЭТГАН ШАХСЛАРНИНГ
ЖИНОИЙ ЖАВОБГАРЛИГИ ВА УНГА ҚАРШИ КУРАШИШНИНГ
ЖИНОЯТ-ҲУҚУҚИЙ ЧОРАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....151

- 15. АЛЛАНОВА Азизахон Авазхоновна**
ҚОНУНГА ХИЛОФ РАВИШДА ЧЕТ ЭЛГА ЧИҚИШ ЁКИ ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИГА КИРИШ УЧУН ЖИНОИЙ ЖАВОБГАРЛИК:
МУАММО ВА ТАКЛИФ.....166

- 16. АЧИЛОВ Алишер Темирович**
ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ҚОНУНЧИЛИГИДА ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ
ФАОЛИЯТ СОҲАСИДАГИ ЖИНОЯТЛАР УЧУН ЖАВОБГАРЛИКНИНГ
ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ175

- 17. НУРМУҲАММЕДОВА Гўзалхон Баходировна**
КОРРУПЦИЯ БИЛАН БОҒЛИҚ ЖИНОЯТЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИ
МЕХАНИЗМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ: УСУЛЛАРИ ВА
ЙЎНАЛИШЛАРИ.....189

18. АЗИМОВ Тохир Саидович
«ЖАМОАТ ТАРТИБИ» ВА «ЖАМОАТ ХАВФСИЗЛИГИ»
ТУШУНЧАЛАРИНИНГ ЎЗARO ФАРҚЛАНИШИ ҲАМДА
БОҒЛИҚЛИГИНИНГ ИЛМИЙ ТАҲЛИЛИ.....202

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-
КИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

19. ЮГАЙ Людмила Юрьевна,
ГАДЖИЕВ Хагани Моҳуббат оглы
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ ПРИ ДОКАЗЫВАНИИ
ФАКТА РАСПРОСТРАНЕНИЯ ЛОЖНОЙ ИНФОРМАЦИИ В
ИНТЕРНЕТЕ.....208

20. ХАЛИЛОВ АКРАМ УТАМУРАДОВИЧ
СУД ЭКСПЕРТИЗА ЛАБОРАТОРИЯЛАРИНИНГ АККРЕДИТАЦИЯСИ -
СУД ЭКСПЕРТИЗА ФАОЛИЯТИНИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ
ЙЎНАЛИШЛАРИДАН БИРИ.....219

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

21. ГАФУРОВА Нозимахон Эльдаровна
ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ДОСТУПА К ПЕЧАТНОЙ ИНФОРМАЦИИ
У ЛИЦ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ В УЗБЕКИСТАНЕ.....229

22. ВАЛИЖОНОВ Далер Дилшодович
ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ МЕЖДУНАРОДНО – ПРАВОВЫХ ОСНОВ
СОТРУДНИЧЕСТВА ОРГАНОВ ПРОКУРАТУРЫ В БОРЬБЕ С
ПРЕСТУПНОСТЬЮ.....238

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

23. ЮЛДАШОВ Абдумумин
ГЕОГРАФИК КЎРСАТКИЧ ТУШУНЧАСИ ВА ИҚТИСОДИЁТНИ
МУСТАҲКАМЛАШДА УНИНГ ТУТГАН ЎРНИ.....249

24. МИРУКТАМОВА Феруза Лутфуллаевна
ОБ ОПЫТЕ ПРАКТИЧЕСКОГО ПРИМЕНЕНИЯ В ОТНОШЕНИИ
НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ МЕР ОТВЕДЕНИЯ И ТЕХНОЛОГИЙ
ВОССТАНОВИТЕЛЬНОГО ПРАВОСУДИЯ В ЗАРУБЕЖНЫХ
СТРАНАХ И УЗБЕКИСТАНЕ.....258

25. ЯКУБОВА Ирода Бахромовна, ЯКУБОВ Ойбек
ШАХСИЙ ҲАЁТ ДАХЛСИЗЛИГИ МАСАЛАЛАРИНИНГ ЎЗБЕКИСТОН
ҲАМДА ЧЕТ ЭЛ МАМЛАКАТЛАРИ ҚОНУНЧИЛИГИ БЎЙИЧА
ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ.....268

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ЯКУБОВА Ирода Бахромовна

Тошкент давлат юридик университети “Интеллектуал мулк ҳуқуқи” кафедраси доценти вазифасини бажарувчи,
юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (Phd)
E-mail: legislate16i@mail.ru

ЯКУБОВ Ойбек

Тошкент давлат юридик университети мустақил изланувчиси

ШАХСИЙ ҲАЁТ ДАХЛСИЗЛИГИ МАСАЛАЛАРИНИНГ ЎЗБЕКИСТОН ҲАМДА ЧЕТ ЭЛ МАМЛАКАТЛАРИ ҚОНУНЧИЛИГИ БЎЙИЧА ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования):
ЯКУБОВА И.Б., ЯКУБОВ О. ШАХСИЙ ҲАЁТ ДАХЛСИЗЛИГИ
МАСАЛАЛАРИНИНГ ЎЗБЕКИСТОН ҲАМДА ЧЕТ ЭЛ МАМЛАКАТЛАРИ
ҚОНУНЧИЛИГИ БЎЙИЧА ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ // Юрист ахборотномаси –
Вестник юриста – Lawyer herald. № 1 (2021), Б. 268-276.

1 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-1-25>

АННОТАЦИЯ

Ушбу илмий мақолада Ўзбекистон ҳамда чет эл мамлакатлари фуқаролик қонунчилиги бўйича шахсий ҳаёт дахлсизлиги институтининг келиб чиқиши, унинг ҳимоя қилиниш асослари қиёсий-ҳуқуқий тарзда таҳлил қилинган, шунингдек цивилист олимларнинг бу борадаги фикр-мулоҳазалари ўрганилган.

Калит сўзлар: шахсий номулк хуқуқлар, шахсий ҳаёт, шахсий ҳаёт дахлсизлиги, шахсга тааллуқли маълумотлар.

ЯКУБОВА Ирода Бахромовна

Исполняющий обязанности доцента кафедры
«Права интеллектуальной собственности» Ташкентского
государственного юридического университета, доктор
философии по юридическим наукам(Phd)
E-mail:legislate16i@mail.ru

ЯКУБОВ Ойбек

Самостоятельный соискатель Ташкентского
государственного юридического университета

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ВОПРОСОВ ПРАВО НА НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ ЛИЧНОЙ ЖИЗНИ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УЗБЕКИСТАНА И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН

АННОТАЦИЯ

В данной научной статье проведен сравнительно-правовой анализ гражданского законодательства Узбекистана и зарубежных стран в сфере возникновения и защиты института неприкосновенности личной жизни, а также были изучены мнения учёных цивилистов по этим вопросам, в связи с чем, даны предложения по совершенствованию национального законодательства в этой области.

Ключевые слова: личные неимущественные права, личная жизнь, неприкосновенность личной жизни, личные данные.

YAKUBOVA Iroda

Acting Associate Professor Department «Intellectual property law» of
Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law
E-mail: legislate16i@mail.ru

YAKUBOV Oybek

Tashkent State University of Law, independent researcher

COMPARATIVE ANALYSIS OF ISSUES RIGHT TO INVALIDITY OF PERSONAL LIFE UNDER THE LEGISLATION OF UZBEKISTAN AND FOREIGN COUNTRIES

ANNOTATION

In this scientific article carried out the basis comparative legal analysis of civil legislation of Uzbekistan and other countries in the area of origin and protection the institute of private life inviolability, as well as researched the opinions of scientists of civil law on these issues.

Keywords: non-property rights, private life, privacy, personal data.

Индивид шахсий ҳаётининг ёпиқлик даражаси ижтимоий-иқтисодий муносабатларнинг ривожланиши, фан, техника, маданият, диннинг ривожланиши билан бевосита боғлиқдир. Айнан мазкур соҳада инсон учун чегараланиш, бошқалардан холи бўлиш, ўзи учун бошқаларга нисбатан дахлсиз бўлган муайян ҳудудни белгилашга интилиш хусусияти хосдир. И.Насриевнинг фикрича, эркинлик ҳуқуқи айти эркинликнинг ўзи, яъни қонун доирасида ҳар қандай ҳаракатни содир этиш имкониятидир. Мазкур ҳуқуқ замирида бошқа одамларнинг ва айниқса одамларга нисбатан мажбурлов қўллаш имкониятига эга бўлган мансабдор шахсларнинг ҳатти-ҳаракатига нисбатан чекловнинг мавжудлиги ётади. Инсоннинг шахсий дахлсизлиги ҳуқуқи эркинлик ҳуқуқи билан чамбарчас боғлиқ бўлиб, бу ҳуқуқ инсоннинг ҳаёти, соғлиғи, шаъни ва қадр-қимматга ҳам бевосита дахлдордир. Ҳеч ким зўравонлик ёки таҳдид қилиш орқали инсонни бирор-бир ҳаракат содир этишга мажбурлашга, қийноққа солишга, тинтишга ёки унинг соғлиғига зарар етказишга ҳақли эмас. Инсон ўз тақдирини ўзи ҳал этишга, ўз ҳаёт йўлини ўзи танлашга ҳақли [1, Б.37]. Дарҳақиқат, шахсий ҳаёт дахлсизлигини кафолатлаш ва ҳимоялашга бўлган интилиш ҳамма замонларда ҳам мавжуд бўлган. Бироқ мазкур ҳуқуқ ҳар доим ҳам эътироф этилавермаган.

Айрим муаллифларнинг фикрича, шахсий ҳаёт дахлсизлиги институти ривожланишида туб бурилиши ҳолатига Европа ва Шимолий Америкадаги демократик ўзгаришлар сабаб бўлди [2, Б.5]. Уйғониш даврини бошидан ўтказган илғор мамлакатларда тенглик, адолатлилик, шахс ҳуқуқлари ва эркинликлари эътироф этилди. Бу ҳолатлар асосий қонунлар – Конституцияларда мустаҳкамланди.

Таъкидлаш лозимки, шахсий ҳаёт дахлсизлиги бўлган ҳуқуқ инсоннинг ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қилиш соҳасидаги халқаро стандарт бўлиб, икки даражада: халқаро-ҳуқуқий ва давлатнинг ички қонунчилик даражасида тартибга солинади. Шунга қарамасдан, миллий қонунчилик ва халқаро-ҳуқуқий ҳужжатлардаги замонавий норматив-ҳуқуқий воқеъликларда “шахсий ҳаёт” тушунчасининг аниқ таърифи мавжуд эмас, бироқ унинг ягона тушунчасига бўлган зарурат очик ойдин ва ниҳоятда долзарб тусга эга.

Мазкур институт дастлаб халқаро даражада 1948 йилдаги Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларациясида мустаҳкамланган бўлиб, унинг 12-моддасига кўра, ҳеч кимнинг шахсий ва оилавий ҳаётига ўзбошимчалик билан аралашиб, уй-жойи дахлсизлигига, унинг ёзишмалари сирига ёки унинг номус ва шаънига ўзбошимчалик билан тажовуз қилиниши мумкин эмас.

Ҳар бир инсон худди шундай аралашув ёки тажовуздан қонун орқали ҳимоя қилиниш ҳуқуқига эга.

1948 йилдаги Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси ўзига хос ҳуқуқий мўлжал бўлди ва инсон ҳуқуқлари, шу жумладан, шахсий ҳаёт сирига бўлган ҳуқуқни стандартлаштиришнинг бошланишига асос солди. Кейинчалик ушбу ҳуқуқ халқаро-ҳуқуқий ва давлатнинг ички қонунлиги билан тартибга солина бошлади.

Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларациясидан кейин шахсий ҳаёт дахлсизлигига бўлган ҳуқуқи қуйидаги ҳужжатларда ўз ифодасини топди.

1966 йилдаги Фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро пактнинг 17-моддасига кўра, ҳеч ким ўзининг шахсий ва оилавий ҳаётига ўзбошимчалик ёки ноқонуний тарзда аралашинишга, ўзининг уй-жойи ёки ёзишмалари сири дахлсизлигига ўзбошимчалик ёки ноқонуний тарзда тажовуз қилинишига ёки унинг ор-номуси ва шаънига ноқонуний тажовуз қилинишига дучор этилиши мумкин эмас. Ҳар бир инсон худди шундай аралашув ёки тажовуздан қонун орқали ҳимоя этилиш ҳуқуқига эга.

1950 йил 4 ноябрдаги “Инсон ҳуқуқлари ва асосий эркинликларини ҳимоя қилиш тўғрисида”ги Конвенциянинг 8-моддасида белгиланишича, ҳар ким ўзининг шахсий ва оилавий ҳаёти, ўзининг турар жойи ва ўзининг хат-хабарлари ҳурмат қилиниши ҳуқуқига эга. Бу ҳуқуқнинг амалга оширилишида давлат маъмурлари томонидан аралашувга йўл қўйилмайди, бундай аралашув қонунда назарда тутилган ҳамда демократик жамиятда миллий хавфсизлик ва жамоат тартиби, мамлакатнинг иқтисодий фаровонлиги манфаатларида, тартибсизликлар ёки жиноятларни бартараф этиш мақсадида, соғлиқни сақлаш ёки маънавиятни муҳофаза қилиш ёки бошқа шахсларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш учун зарур бўлган ҳоллар бундан мустасно.

Айнан шундай қоидалар МДҲнинг 1995 йилдаги Инсоннинг ҳуқуқлари ва асосий эркинликлари тўғрисидаги Конвенцияси 9-моддасида [3, Б.15], 1969 йилдаги Инсон ҳуқуқлари тўғрисидаги Америка конвенция [4, Б.723], 1994 йилдаги Инсон ҳуқуқлари хартиясининг 17-моддасида [5, Б.71] назарда тутилган. Бундан ташқари, мазкур масалада суд органларининг ролини ҳам қайд этиш лозим. Уларнинг фаолияти ва амалиёти таҳлили шахсий ҳаёт дахлсизлигига бўлган ҳуқуқни ҳимоя қилиш соҳасини халқаро-ҳуқуқий тартибга солишнинг муҳим элементи ҳисобланади. Хусусан, Инсон ҳуқуқлари бўйича Кўмита, инсон ҳуқуқлари бўйича Европа Комиссияси ва инсон ҳуқуқлари бўйича Европа судининг қарорлари алоҳида ўрин тутади [6, Б.28], [14].

Бугунги кунда Европанинг 20 дан ортиқ давлатларида шахсий маълумотларни ҳимоя қилишга қаратилган қонунлар қабул қилинган ва шунингдек шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш бўйича мустақил Вакилликлар жорий қилинган. Қолаверса, 1998 йил 24 октябрдан бошлаб Европа Иттифоқининг барча мамлакатларида шахсий маълумотларни ҳимоя қилишнинг ягона бирхиллаштирилган тизими жорий қилинганлиги ва у бир вақтнинг ўзида телекоммуникациялар соҳасини ҳам қамраб олганлиги мазкур соҳа ҳуқуқий муҳофазага нақадар эҳтиёж сезганлигидан далолатдир.

Ўз навбатида, XX асрнинг иккинчи яримидан бошлаб инсон ҳуқуқлари ва асосий эркинликларини ҳимоя қилиш соҳасини халқаро-ҳуқуқий тартибга солиш давлатларнинг ички қонунчилигига ҳам таъсир ўтказа бошлади.

Бироқ мазкур ҳуқуқни конституциявий белгилашнинг хорижий тажрибаси турличадир. ГФРнинг Конституциясида шахсий ҳаёт дахлсизлигига бўлган ҳуқуқ хусусида ҳеч қандай қоида белгиланмаган. Мазкур Конституциянинг 10-моддасида “ёзишмалар сири, почта ва телеалоқалар сири бузилмаслиги” белгиланган. Францияда “шахсга таалуқли маълумотлар дейилганда ҳар қандай шаклда ифодаланадиган, жисмоний шахсга тегишли бўлганлиги муносабати бевосита ёки билвосита уни идентификациялайдиган, жисмоний ва юридик шахслар томонидан қайта ишланадиган маълумотлар тушунилиши” белгиланган [7, Б.24].

Шахсга таалуқли маълумотларни муҳофаза қилишга қаратилган Канада қонуни шахсга таалуқли маълумотларни муҳофаза қилиш ва ўзи ҳақидаги маълумотларга рухсатнинг мавжудлиги ҳуқуқини амалга оширишнинг реал механизмларини белгилайди. Ушбу қонун ҳужжатида мувофиқ, шахсга таалуқли маълумотлар деганда, ҳар қандай шаклда ифодаланган аниқ индивид тўғрисидаги маълумотлар, шу жумладан, миллати, ирқи, терисининг ранги, дини, ёши, маълумоти, соғлиги, молиявий аҳволи, шахсий қарашлари тўғрисидаги маълумотлар ва шу кабилар тушунилади [8, Б.223].

1989 йилда Японияда эса Маъмурий органлар томонидан сақланадиган, қайта ишланадиган шахсий маълумотлар тўғрисидаги қонуни қабул қилинди [9, Б.69].

Миллий қонунчилигимизга қайтадиган бўлсак, Ўзбекистон Республикасида демократия умуминсоний принципларга асосланади, уларга кўра инсон, унинг ҳаёти, эркинлиги, шаъни, қадр-қиммати ва бошқа дахлсиз ҳуқуқлари олий қадрият ҳисобланади. Демократик ҳуқуқ ва эркинликлар Конституция ва қонунлар билан ҳимоя қилинади.

Шахсий ҳаёт дахлсизлиги ҳуқуқининг тўғридан тўғри ифодаланиши Конституциянинг 27-моддасида назарда тутилган. Мазкур нормага кўра, ҳар ким ўз шаъни ва обрўсига қилинган тажовулардан, шахсий ҳаётига аралашидан ҳимояланиш ва турар жойи дахлсизлиги ҳуқуқига эга. Ҳеч ким қонун назарда тутган ҳоллардан ва тартибдан ташқари бировнинг турар жойига кириши, тинтув ўтказиши ёки уни кўздан кечириши, ёзишмалар ва телефонда сўзлашувлар сирини ошқор қилиши мумкин эмас.

Айрим мутахассисларнинг таъкидлашича, ўзининг сифатларига маънавий-ахлоқий баҳо бериш доим шахсий бўлиб, субъектив характерга эга. Шу боис у ижтимоий фикр билан мос келиши ёки мос келмаслиги мумкин. Шунга қарамасдан, шахснинг кадр-қиммати, шахсни ички ўзини ўзи баҳолаши мезони ва жамиятнинг унга берган баҳоси ўзаро бир-бирига боғланган мезонлардир. Шунинг учун ҳам инсоннинг шаън ва кадр-қиммати катта ижтимоий аҳамиятга эга бўлиб, қонун томонидан ҳимоя қилинади [11, Б.146].

Конституциямизнинг 27-моддаси 2-қисмида белгиланган қоидалар ҳабес корпус институти билан чамбарчас боғлиқ. Зеро, қонуний асосларсиз тинтув ўтказиш ҳар доим тақиқланади. Маълумки, ҳабес корпус институти шахсий дахлсизликни таъминлашда алоҳида ўрин тутди.

Фуқаронинг қамоққа олиниши қонунийлиги судлар томонидан кўриб чиқилишини талаб қилиш ҳуқуқи – “Habeas Corpus Act” илк бор 1679 йил 26 майда Англияда қабул қилинган бўлиб, қамоққа олиш устидан шикоят қилиш ва ноқонуний ушлаб турилган шахсни дарҳол озод қилишнинг дастлабки кўриниши эди. У инсоният тарихида ўзбошимчалик билан ҳибсга олишни чеклаган биринчи ҳужжатдир. Унда “ҳеч бир озод, эркин фуқаро суд қарорсиз ушлаб турилиши, қамоққа олиниши, мулкидан маҳрум қилиниши, қонун ташқари деб эълон қилиниши, қувғинга олиниши мумкин эмас” дейилади [12, Б.19].

Шахсий ҳаёт дахлсизлиги ҳуқуқи белгиланган қонун ҳужжатлари туркумига Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодексини ҳам киритиш мумкин. ФКнинг 99-моддасида бир қатор шахсий номулкий ҳуқуқлар жумласига шахсий ҳаёт дахлсизлиги ҳуқуқи ҳам киритилган. Номоддий неъматлар жумласига киритилган ҳаёт, саломатлик, шахсий дахлсизлик, инсоннинг жисмоний ҳолати билан боғлиқ бўлиб, туғилган пайтидан унга тегишлидир. Ҳаёт энг асосий номоддий неъмат сифатида қолган барча ҳуқуқларни келтириб чиқаради [13, Б.281].

Жаҳон миқёсида шахсий маълумотларнинг ҳимоя масаласи кундан кунга

кунга долзарб муаммога айланиб бормоқда. Айниқса, ҳозирги вақтда электрон тармоқлар фойдаланувчиларининг шахсий маълумотларининг ҳимоя масаласи ҳанузгача етарли тартибга солилмаган. Бунга мисол сифатида, 2018 йил март ойида бошланган Facebook билан боғлиқ можарони келтиришимиз мумкин. Facebook акциялари Британиянинг Cambridge Analytica таҳлилий компанияси ижтимоий тармоқнинг 87 млндан кўпроқ фойдаланувчисининг шахсий маълумотларини уларнинг рухсатсиз тўплаганини ва бу маълумотлар асосида америкаликларнинг сиёсий қарашларини таҳлил қилувчи алгоритмни яратмоқчилиги ҳақида ахборот пайдо бўлиши унинг фойдаланувчиларининг шахсий маълумотлари ҳимоясиз эканлигидан далолат берди.

The New York Times маълумотларига кўра, Cambridge Analytica ижтимоий тармоқнинг фойдаланувчилари шахсий маълумотларини йиғувчи мобил дастур яратган. Таъкидланишича, олинган маълумотлар сайловчиларнинг психологик тасвирини тузиш учун қўлланган ва АҚШ президенти Дональд Трампнинг сайловолди кампаниясига реклама яратишга имкон берган. Facebook’да эса бундан беҳабарликлари айтилган ва компания ўз серверларига Cambridge Analytica’нинг киришини тўсиб қўйгани маълум қилинган. Ушбу масала бўйича, Facebook раҳбари Марк Цукерберг маълумотларнинг четга чиқиб кетиши иши бўйича АҚШ конгрессида чиқишлар қилди. Шундан сўнг Facebook шахсий маълумотларнинг ҳимоясини таъминлашга хизмат қилувчи программалар ишлаб чиқаришга киришди.

Миллий қонунчилигимизга тўхталадиган бўлсак, шахсий ҳаёт дахлсизлигига ва у билан боғлиқ муносабатларга оид нормалар амалдаги бир қатор қонун ҳужжатларида назарда тутилган бўлиб, улар жумласига Ўзбекистон Республикасининг “Ахборот олиш кафолатлари ва эркинликлари тўғрисида”ги, “Оммавий ахборот воситалари тўғрисида”ги Қонунлар ва бошқа қонун ҳамда қонун ости ҳужжатлари қиради.

Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг “Шахсий ҳаёт дахлсизлигини бузиш” деб номланган янги 46¹-моддаси киритилди. Бундан ташқари, Жиноят кодексининг 144-моддасида “фуқароларнинг шахсий ҳаётига доир маълумотларни ошкор этиш” жиноий жавобгарликка тортилиши назарда тутилган бўлса, Жиноят процессуал кодекснинг бир қатор моддалари (17-19, 88-моддаси)да шахсий ҳаёт дахлсизлигига оид нормалар мустаҳкамланган. Масалан, ЖПКнинг 17-моддасига 3-қисмига кўра, инсон шаъни ва қадр-қимматини камситадиган, унинг шахсий ҳаётига тааллуқли маълумотлар тарқалиб кетишига олиб

олиб келадиган, соғлиғини хавф остига қўядиган, асоссиз равишда унга жисмоний ва маънавий азоб-уқубат етказадиган ҳаракатлар қилиш ёки қарорлар чиқариш тақиқланади.

Таъкидлаш лозимки, шахсий ҳаёт дахлсизлигига бўлган ҳуқуқни тартибга солувчи мавжуд норматив массив жуда кенг, бироқ кўплаб нормалар бир-бирини такрорлайди, айримларини эса бугунги кунда ўзгартиришни талаб қилади.

Мазкур муносабатларни тартибга солишга қаратилган амалдаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда “шахсий ҳаёт”, “шахсий ҳаёт дахлсизлиги ҳуқуқи”, шунингдек “давлат (жамоат) манфаатлари” каби муҳим тушунчаларнинг ифодаланмаганлиги қонунчиликдаги ўзига хос бўшлиқ ҳисобланади ва бу ҳолат шахсий ҳаётга турли асоссиз аралашувларни рўй беришига имкон беради. Бу эса ўз навбатида фуқароларнинг қонуний манфаатларини тўлиқ таъминлашга тўсқинлик қилади ва айрим ўринларда суиистеъмолликлар ва ҳуқуқбузарликларни келтириб чиқаради. Шу боис шахсий ҳаёт дахлсизлигига ойда миллий қонунчиликни ҳуқуқни қўллаш амалиётидаги муаммолар ҳамда халқаро-ҳуқуқий стандартлардан келиб чиқиб такомиллаштириш долзарб масаладир.

Фуқаролик ишлари бўйича судлар шахсий номулкий ҳуқуқлар билан боғлиқ даъво ишларини кўриб чиқишда, уларнинг муҳофазаси ва ҳимоясида анча тушунмовчиликларга дуч келишмоқда. Бу ҳолат ҳуқуқни қўллаш амалиётида шахсий номулкий ҳуқуқларни ҳимоя қилишга нисбатан етарли амалиёт шаклланмаганлиги ҳамда шахсий номулкий ҳуқуқларнинг ўзига хос хусусиятлари бўйича ҳуқуқни қўлловчиларнинг етарли малакага эга эмаслиги билан боғлиқдир. Бу жиҳатдан Европа, шарқий мамлакатлардан Япония суд амалиёти анча бой тажрибага эга эканлигини таъкидлаган ҳолда, уларнинг қонунчилиги ва суд амалиётини қиёсий-ҳуқуқий таҳлил қилиш асосида ана шундай хулосага келинди. Шу туфайли, бизнинг фикримизча, ўзаро тажриба алмашиш ҳамда ҳуқуқни қўллаш амалиёти билан яқиндан танишиш мақсадида Европа мамлакатлари, Япония давлати ва Ўзбекистон Республикаси Олий судлари ўртасида ҳамкорликни йўлга қўйиш мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Ушбу мамлакатларнинг фуқаролик қонунчилиги ва суд амалиётининг қиёсий-ҳуқуқий таҳлили асосида “Шахсий номулкий ҳуқуқларга доир фуқаролик ва оила қонунчилиги нормалари қўлланилишининг айрим масалалари тўғрисида”ги Олий суд Пленумининг қарорини қабул қилиш зарур, деган хулосага келиниши керак. Бу эса, ўз навбатида, судлар томонидан шахсий

номулкий ҳуқуқлар билан боғлиқ даъво ишлари кўриб чиқиладиганда, уларнинг адолатли, асосланган ҳал қилув қарорларини чиқаришига замин яратади. Ушбу ҳужжатда шахсий номулкий ҳуқуқларнинг, хусусан, шаън, кадр-қиммат тушунчаларига таъриф, унинг ҳуқуқий белгилари, ҳимоя усуллари, шахсий маълумотлар ҳамда уни ҳимоя қилиш йўллари, эр ва хотиннинг шахсий номулкий ҳуқуқлари билан боғлиқ масалалар кўрсатилиши лозим, деб ҳисоблаймиз.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Насриев И. Шахсий номулкий ҳуқуқларни амалга ошириш ва муҳофаза қилишнинг фуқаролик-ҳуқуқий муаммолари. –Тошкент: Гафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2006. – 37 б.
2. Права человека: итоги века, тенденции, перспективы / Под общ. ред. Е.А. Лукашевой. – М., 2002.
3. Бюллетень международных договоров. – 1995. – № 2.
4. Международные акты о правах человека: Сборник документов. – М., 1998.
5. Арабская хартия прав человека // Вестник МГУ. Серия 11 "Право". – 1997. – № 5.
6. Европейский суд по правам человека, "Case of Klass and Others: Judgement of 6 September 1978", Series A N 28 (1979). Дело Malone vs. Commissioner of Police, 2 All E.R. 620 (1979).
7. Закон Франции Об информатике, картотеках и свободах // URL: <http://www.gdf.ru/books/books/defence/content.shtml>
8. Михеева М.Р. Проблема правовой защиты персональных данных (исследование по программе малых грантов).
9. Kawai Takashi. Civil Law. Japan: Yuhikaku. 2008.
10. Насриев И. Шахсий номулкий ҳуқуқларни амалга ошириш ва муҳофаза қилишнинг фуқаролик-ҳуқуқий муаммолари. – Тошкент: Ғ.Ғулом нашриёти, 2006.
11. Ўзбекистон Республикасининг конституциясига шарҳ. – Тошкент: Ўзбекистон, 2013. – 146 б.
12. Абдуллаев Б. "Habeas Corpus Act" – институти ва унинг тарихий ривожланиш босқичлари // Ҳуқуқ ва бурч. 2013. -№6.
13. Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексига шарҳ. I-жилд. – Тошкент: Vektor-Press, 2010.
14. "Secret Surveillance and the European Convention on Human Rights", Stanford Law Review 1113, 1122 (1981 г.).